

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

35. Gospodje Grimšiči. ¹⁾

Grimšiči so bili kranjski plemiči slovenske korenine. Že l. 1245. se omenja Aleksander »der antere Grimschitz Landeshauptmann von Krain.« Imeli so mnoga posestva na Kranjskem ter bili v sorodu z odličnimi plemenitimi rodbinami. L. 1464. je bil Bolfenk Žiga Grimšič za turške vojne general v armadi Friderika III. Cesar Leopold I. je povzdignil brata Jurja Karola in Jurja Adama dne 1. vinotoka l. 1701. v baronski stan. L. 1790. se omenja baron Ivan Nepomuk Grimšič kot c. kr. okrožni komisar. Tega Ivana sinova sta bila Friderik baron Grimšič, porojen dne 24. ržen. cveta l. 1796., dvorni svetnik in okrožni predstojnik v Istri, in Ivan baron Grimšič, c. kr. svetnik deželnega namestništva v Ljubljani. S tema bratoma je rod baronov Grimšičev izmrl.

36. Dr. Anton Kastelic, ²⁾

porojen v Zagorju ob Savi, je bil okolo l. 1769. praktični zdravnik v Ljubljani. Spisal je: 1.) De praecipuis medicamentis ex metallis et semimetallis. Wien. 1770. 8°. 2.) Prüfung und Gebrauch des warmen Bades Toeplitz in Unterkrain. Wien bei Kurzböck 1777; 4. maj. in duas columnas latina et germanica linguis correspondentibus divisum. 3.) Badeordnung zu Töplitz in Unterkrain. Layb. 1776 v fol. 4.) Salicariae vis febrifuga analoga vi corticis Peruani, quam expertus est. Lab. typ. Egerianis 1792. 8°.

37. Jožef Zelenič, ³⁾

redovnik očetov Jezuitov, je spisal: Fortuna Austriaca coelo artifice fabricata. Graecii 1687. 8°.

38. Gašpar Bobek, ⁴⁾

kranjski Slovenec, je bil prošt ljubljanske stolice ter okolo l. 1634. škof pedenski. Pedena je bila majhna isterska škofija v obsegu treh štirjaških milj; ustanovil jo je Konstantin Veliki l. 322. (Valvasor

¹⁾ Die Freiherren von Grimschitz, von P. v. Radics. Wien 1871.

²⁾ P. Marc, Bibl. Carnioliae.

³⁾ Stoeger Scriptores.

⁴⁾ Dimitz, Geschichte Krains.

VIII. 678.). Po zanesljivejših poročilih je bila ustanovljena ta škofija l. 524.; takrat je bil škof pedenski sveti Nicefor. Cesar Jožef II. je pedensko škofijo razpustil. Sprva je spadala h goriški, pozneje pa k tržaški škofiji.

39. Ulrik Glančnik,¹⁾

sin strojarja Glančnika, ki se je naselil z ženo iz koroške Ziljske doline v Hallu na Tirolskem. Ulrik je bil porojen l. 1661. Sprva se je uril v slikanju pri Deutenhoferju, zatem pa je šel v Benetke, kjer sta mu bila učitelja Frisch in J. Loth. Pozneje je prepotoval Italijo, Švico in Bavarsko in se nastanil v Bolcanu. Glančnika štejejo Tirolci med svoje najslavnejše slikarje; bil je sloveč slikar oltarnih in zgodovinskih slik ter izvrsten portretist. Njega najznamenitejše slike so: 1.) Legenda o ranah svetega Frančiška Asiškega, slika glavnega oltarja frančiškanske cerkve v Bolcanu. 2.) Sveti trije kralji, v župni cerkvi bolcanski. 3.) Sveta Katarina, v isti cerkvi. 4.) Kristus na križu, v cerkvi v Azwangu. 5.) Bogorodica, v Marijini kapelici v zgornjem Bolcanu. 6.) Sveta Ana in sveti Joahim, v bolniški cerkvi v Innsbrucku. 7.) Sveti Anton Paduvanski v Rorschachu v Švici. 8.) Jezus nasiti 5000 ljudij, v svetovalnici v Bolcanu. 9.) Ženitba kanaanska, v Bolcanu. 10.) Sveti Vincencij, v nekdanji dominikanski cerkvi v Bolcanu.

Glančnik je ostavil tudi mnogo zgodovinskih slik in izvrstnih portretov, ki so v lasti zasebnikov. Umrl je v 61. letu svoje dobe, zapustivši petero otrok. Sinova Jožef Anton in Janez Ulrik sta se tudi posvetila slikarstvu. Janez se je naselil v Borgo di Valsugana ter je svoje ime ponemčil v Landschneck, najbrže zato, ker so Tirolci njega ime Glančnik slično izgovarjali.

40. Dr. Marko pl. Plenčič,²⁾

porojen 28. mal. travna l. 1705. v Solkanu pri Gorici, se je šolal v Gorici; odtod je šel na dunajsko vseučilišče, kjer se je bavil z modroslovjem in zdravilstvom. Z Dunaja je šel v Paduvo in se posvetil zdravilstvu. V Paduvi mu je bil učitelj slavni laški zdravnik Morgagni, ki mu je bil jako naklonjen; tu je postal doktor zdravilstva in se kmalu zatem povrnil na Dunaj. A tu mu zabranijo izvrševanje zdravniške prakse, češ, da ni promoviran na avstrijskem vseučilišču. Še enkrat se torej podvrže strogim izpitom. Sedaj šele je smel zdraviti bolnike in predavati na dunajski medicinski fakulti, h katere najboljšim učiteljem ga

¹⁾ Tirolisches Künstlerlexicon. Innsbruck 1830. Fel. Rausch.

²⁾ Hirsch: Biogr. Lexikon der hervorr. Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien, Leipzig 1887.

prišteva Hirsch. Plenčič je na zdravilstvenem polju tudi s peresom marljivo deloval, in zaradi njegovih znamenitih strokovnih razprav ga je povzdignila cesarica Marija Terezija l. 1770. v plemeniti stan. Marko tudi v tujini ni pozabil ožje domovine; povzročil je namreč, da je ustanovila vojvodinja savojska, porojena kneginja Lichtensteinska, 14 ustanov za gojence goriške bogoslovnice. Za to dobroto, domovini naklonjeno, so mu goriški stanovi podelili »Die Herr- und Landmannschaft«. Plenčič je umrl na Dunaju 25. listopada l. 1786.

Objavil je sledeča dela:

1.) »Opera medico-physica in IV tractatus digesta« (Viennae 1762. Trattner. 8°). Prvi del razpravlja o nalezljivosti, drugi o osepnicah, tretji o škrlatici, četrti o potresih. To knjigo je poklonil cesarici Mariji Tereziji.

2.) »Diss. phys. oeconomica, s. nova ratio frumenta aliaque legumina quam plurimis annis integra salvaque conservandi.« (Viennae 1780. 8°).

3.) »Tractatus de Scarlatina olim cum aliis eiusdem operibus, nunc vero separatim et ab auctore ipso novis observationibus auctus.« (Viennae 1762. Trattner. 8°).

To delo je ponemčil J. P. G. Pflug ter izdal l. 1779. v Kopenhagenu z naslovom: »Abhandlung vom Scharlachfieber«. ¹⁾

41. Dr. Jožef pl. Plenčič, ²⁾

Markov sin, je bil porojen na Dunaju l. 1751. in promoviran na ondotnem vseučilišču 15. grudna l. 1773. za doktorja zdravilstva. L. 1778. je bil mladi izvrstni zdravnik imenovan za profesorja medicine na praškem vseučilišču. Predaval je tudi v bolnišnici usmiljenih bratov in na družih zavodih o praktičnem zdravilstvu.

Umrl je v 33. letu dobe svoje, ker si je pri izvrševanju neke operacije kri zastrupil. Neki vrstnik in učenec Plenčičev piše o njem: »Als Arzt genoss Plenčič einen ausgezeichneten Ruf, er war ein würdiger Schüler Stolls, ein Verehrer und Nacheiferer desselben, gleich

¹⁾ Vortreffliche Arbeiten über das bis dahin nur wenig bekannte, von den Aerzten zumeist als Masernkrankheit konfundirte Scharlachfieber haben Johann Storch (Pelargus) und Marcus Anton von Plenciz, 1705 — 1786 Professor in Wien, veröffentlicht. Plenciz war einer der ersten, der die Vermuthung aussprach, dass die contagiösen Krankheitsfälle organischer Natur seien. (Geschichte der medicinischen Wissenschaften in Deutschland. Von Dr. August Hirsch. München und Leipzig. 1893.)

²⁾ Hirsch: Biogr. Lexikon der hervorr. Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien, Leipzig 1887.

fern von medicinischen und politischen Vorurtheilen, ein Mann ebenso rechtschaffen wie dienstfertig und geschickt.«

Že kot asistent slavnega zdravnika dr. de Haena na Dunaju je spisal: 1.) *Observationum medicarum decas I.* (Viennae 1778. 8°). Kot vseučiliški profesor v Pragi je objavil: 2.) *Acta ad observata medica.* (Pragae 1780. Schönfeld. 8°). To delo je l. 1794. ponemčil dr. V. Dienel in objavil v Pragi z naslovom: »*Medicinische Beobachtungen*«.

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal Ferd. Seidl.

(Dalje.)

menili smo, katere izpremembe povzročajo pogrezanje in premikanje zemeljskih grud: trajne preobrazbe zemeljskega površja in pa kratek čas trajajoče potresno valovanje trdnih tal ter njega učinke na bivališča človeška in na človeka samega. Motriti imamo sedaj, kako si v teku časa slede potresi.

Kjer so tako udomačeni, kakor v naših planinskih in kraških deželah, tam se prav po gostem pojavljajo. Samo v Ljubljani n. pr. jih je skrbni opazovalec prirodnih pojavov, K. Dežman, v 28 letih zabeležil 59. Večinoma so slabotni vztrepeti, redkokedaj so toliko krepki, da prevržejo nekaj dimnikov; mnogo redkejši so siloviti, katastrofni potresi. Vender so se samo v letih 1865.—1895. v dolgem pasu Alp in Dinarskih planin od Genove do Črne gore primerili štirje in sicer:

1. Leta 1870. klanski potres, tako imenovan, ker je najgrozovitejše zadel Klano, vas med kranjskim Snežnikom in Reko. Razdejal je vseh 140 hiš in poškodoval sosednje vasi. Ob najhujšem sunku dne 1. marcija ob 8. uri 57 min. se je od ondod potresla zemlja tja do Dubrovnika, Urbina, Benetek, kranjska dežela in velik del Hrvaške. Še 10. majnika so nekateri sunki dosegli Ljubljano, Trst in Reko, in slabejši so se še leta 1871. ponavljali.

2. Leta 1873. belunski potres. Primorske dežele ob Adriji je že dne 12. marcija močno pretreslo, dne 29. junija pa je od Beluna prišel potres, ki se je dal zasledovati na severno stran do Augsburga